GENT 1541: WAAR BEVOND ZICH TOEN HET HOF VAN RESSEGEM?

INHOUD

1. Het Geslacht Vilain als Heren van Ressegem 1462
2. Een gravure van Frans Hogenberg 1577
3. Een Staat van Goed van 1541
4. Hotel Hamelinck, Hof van Herzele en Kapittelhuis 16de eeuw
met een terzijde over Gentse onderaardse gangen
5. Op zoek naar de locatie van het Hof van Ressegem

Besluit

1. Het Geslacht **Vilain** als Heren van Ressegem.

Frans De Potter (FDP) en na hem Guido Deseyn vermelden een *Hof van Ressegem* in de **Gouvernementstraat**, voorheen de Hoge of Opper-Scheldestraat. Deseyn maakte onderscheid tussen een *Steen van Ressegem* en een patriciershof *Vilain*. FDP voegde eerder al beide samen, want *de Vilain's heeren van Ressegem geweest zijnde*[1]. Te noteren valt dat dit hof een uitgang had in de Lange Kruisstraat, dus niet zo ver van het bouwblok rechtover de Regnessestraat.
FDP kan dit Steen[2] exact situeren op toenmalig nr. 10 van de Gouvernementstraat. Volgens hem verkochten vanaf 1462 de weduwe van Adriaan Vilain, zoon Maarten Vilain en een nicht de delen van het Steen in hun bezit aan geestelijken.
Logischerwijze zou dan (geleidelijk) het gebruik van de benaming Hof van Ressegem voor dit Steen moeten verdwenen zijn.
Laleman en Ravenschot hebben heel wat (negen) resten van Stenen gevonden in de Gouvernementstraat en Steen nr. 26 bevindt zich op het huidige nr. 12.

J(eh)an III	Vilain	† na 1417
Adriaan I		† 1449
Maarten		† 1465
Adriaan II		† 1490
Adriaan III		† 1532
Adolf		† 1547
Maximiliaan		† 1583 of 1586 of 1588?[3]

1 Frans De Potter: *Gent, van den oudsten tijd tot heden, geschiedkundige beschrijving der stad*, Zedelgem 1990, Vijfde deel, p.81.
Citaten staan in *cursief*.

2 Met een hoofdletter geschreven verwijst dit voor ons naar de specifieke betekenis zoals gedefinieerd in het boek van Marie Christine Laleman en Patrick Ravenschoot over de laatromaanse-vroeggotische kelders te Gent. Zie voetnoot 36.

3 *http://racineshistoire.free.fr/LGN/PDF/Gand.pdf*;
--*Vlaamse Stam* jg. 29 nr. 1 januari 1993, p. 30.
Maximiliaan Vilains sterfdatum varieert naargelang de bron. In Wikipedia: 1583;
Een Gentse staatsgreep (*https://www.readcube.com/articles/10.21825%2Fhmgog.v0i0.755*): 1586?.
Racineshistoire.free: 1588.
Ik heb de voornamen uit doorgaans Franstalige archiefdocumenten en teksten (bv. akten) vernederlandst.

Het gaat om *Jossine van Praet*, weduwe van Adriaan I Vilain[4], die overleed in 1449, en hun zoon Maarten Vilain[5], die op zijn beurt vader werd van Adriaan II[6] en deze vader van Adriaan III[7].
Adriaan III stierf in 1532, en van zijn twee zonen, Adolf (1529-1547) en Maximiliaan, overleefde deze laatste en werd een belangrijke loyale edelman in dienst van Filips II tijdens de bewogen jaren van de Opstand tegen Spanje. Hij werd beloond met het ridderschap van het Gulden Vlies.
Adolf erfde in principe (hij was nog minderjarig toen hij overleed) de titel van heer van Ressegem tot zijn dood in 1547, waarna deze titel overging op zijn broer Maximiliaan. Dus Adolf was de titulaire heer van Ressegem in ons jaar 1541!

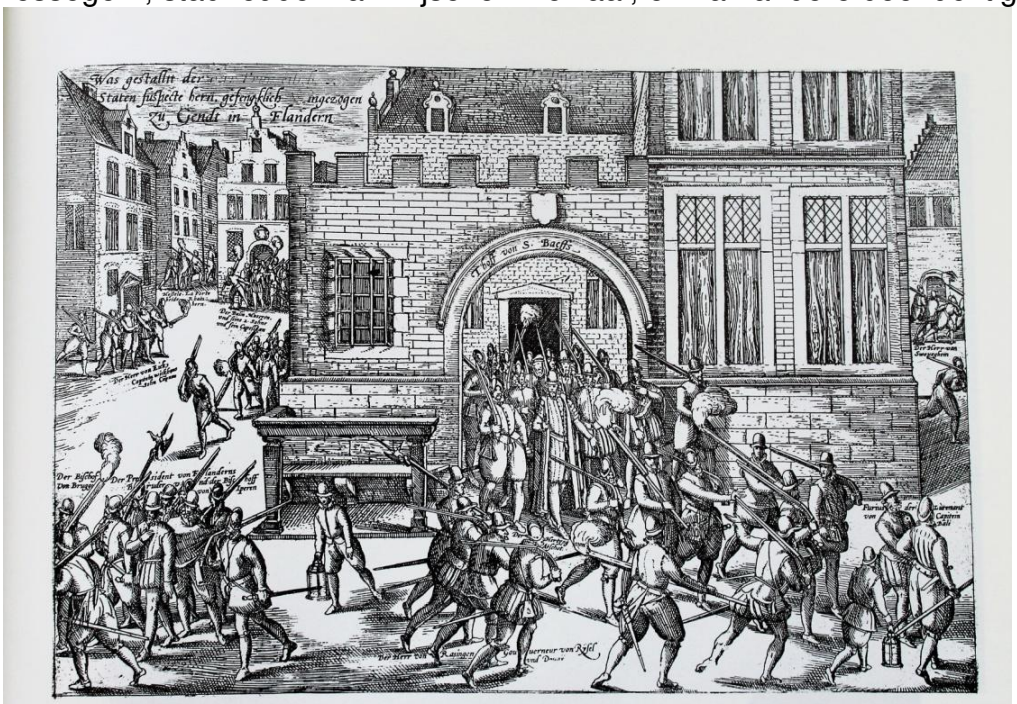
4 Vader **Jan/Jehan** huwde ca. 1400 Margriete van Gavere/van Liedekerke en deze vrouw bracht Ressegem en Liedekerke onder de hoede van de Vilains. Ressegem werd later een baronie.

5 **Maarten** Vilain overleed in 1465 en in 1469 werd zijn weduwe Antonia/Anthonijne/Antoinette geschaakt door een ambitieuze aanbidder, maar na een oproep van de hertog van Bourgondië een week later terug naar huis in Gent gestuurd. A. Schayes: *Dagboek der Genstche Collatie 1446-1516*, Gent 1842, p. 469.
In 1477 schaakte een neef, ook een Adriaan Vilain, de weduwe van de geëxecuteerde raadsheer van Karel de Stoute. Deze neef belandde in de gevangenis, waaruit hij ontsnapte; hij kreeg later gratie van aartshertog Maximiliaan. Zie Dagmare Eichberger(red.) , *Dames met Klasse, Margareta van York / Margareta van Oostenrijk*, Leuven 2005, pp. 35, 39/40, 71.

6 **Adriaan II** werd op last van Filips van Kleef, heer van Ravenstein, omwille van de factiestrijd rond aartshertog Maximiliaan van Oostenrijk, vermoord.
P.C. Van Der :Meersch (uitg.), *Memorieboek der stad Ghent van 't jaar 1301 tot 1793, Deel 1*, Gent 1852, pp. 356/357.
Frans De Potter & Jan Broekaert, *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen, Vijfde reeks, deel IV*, Gent 1899 (1900), "Ressegem", p. 8.
Jelle Haemers, *De strijd om het regentschap over Filips de Schone. Opstand, facties en geweld in Brugge, Gent en Ieper (1482-1488)*, Gent 2014, p. 276.

7 **Adriaan III** huwde Margriete van Stavele en deze bracht Izegem binnen het huwelijk. Later werd dit een graafschap en nog later een prinsdom. Tijdens het voogdijschap over Adriaan III gebeurde een plechtige verzoening met Ravenstein. Adriaan zelf werd later verbannen wegens een aanslag op een geestelijke maar de verbanning werd korte tijd erna opgeheven: klassenjustitie.

2. Frans Hogenbergs **gravure** van de gevangenneming op 28 oktober 1577 van de hertog van Aarschot, stadhouder van Vlaanderen, van Maximiliaan Vilain, heer van Ressegem, stadhouder van Rijsel en Dowaai, en van andere doorluchtige heren.

Gevangenneming van Filips van Croy, hertog van Aarschot, en andere hoge edelen die voor een bijeenkomst van de Staten van Vlaanderen in Gent verbleven, 28 oktober 1577. Het tafereel speelt zich af voor het Hof van Sint-Baafs, ongeveer op de plaats van het huidige gouvernementsgebouw.
Gravure door F. Hogenberg.
(SAG)

.

detail

8 Johan Decavele (red.), *Het eind van een rebelse droom*, Gent 1984, p. 33.

Deze gebeurtenis was het begin van de Calvinistische Republiek (1577-1584) van Gent[9].

De aanleiding voor deze gevangenneming op 28 oktober 1577 van vooral de centrale figuur op de gravure, de hertog van Aarschot als stadhouder van Vlaanderen, was de weigering van de stadhouder om de privileges van de ambachten, afgenomen door Keizer Karel V in 1540, te herstellen.
De tekst van de gravure is in het Duits. Onze focus ligt op de aanhouding van *Der Herr von Rasingen gouuerneur von Rijsel und Douaij,* **Maximiliaan** Vilain dus.
De heren werden gevangen gezet op verschillende plaatsen, o.m. het Prinsenhof van Gent, van waaruit een groep gevangenen een ontsnappingspoging ondernam. De meesten werden opnieuw gevat maar enkele, waaronder ook Maximiliaan Vilain, konden ontkomen aan achtervolging. Hij vatte nog overtuigder zijn oude functies in dienst van de koning terug op.

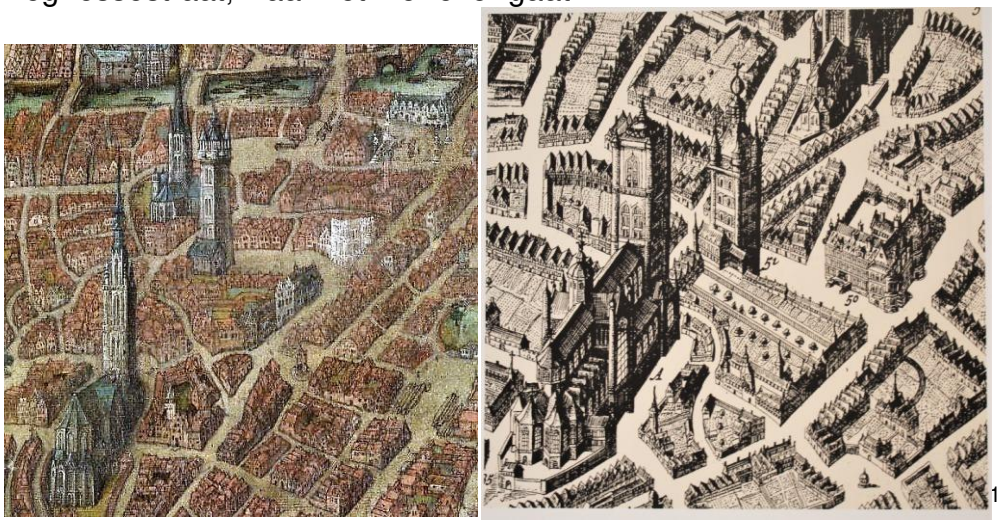
9 Johan Decavele (red.), *o.c.*, pp. 32 en 33.
Johan Decavele (samensteller), *Eenheid en scheiding in de Nederlanden 1555-1585*, Gent 1976, pp. 229, 232/233, 244.
P.C. Van Der Meersch (uitg.), *Memorieboek der stad Ghent van 't jaar 1301 tot 1793*, Deel 3, Gent 1854, pp. 33/34.

3. Een Staat van Goed uit 1541

Bij het doornemen van een Staat van Goed van 22 april 1541, stuitte ik eerder toevallig in een onderdeel (*Item*...) op een verband tussen de Sint-Jansstraat, het hof van Ressegem en de Regnessestraat.

Vader *Jan vander Mersch* was overleden en zijn zes kinderen, waarvan vijf minderjarig en dus onder voogdij, en hun moeder *Cornelie vanden Bossche*, waren de erfgenamen. Hun erfenis wordt in deze Staat van Goed geïnventariseerd.
In een van de *items*[10] luidt het dat de kinderen en hun moeder samen een huis bezitten aan de Sint-Jansstraat, ***tegenover thof van Raesseghem***. Achteraan paalt dit domein met een *huusekin* aan de *Regnessestraat*.
Als ik het goed gelezen heb, is er geen sprake van nog een ander huis binnen de erfenis, temeer daar werd gemeld dat de vader in dat huis overleden is. Maar een overlijdensdatum van vader zie ik niet staan.
Het is een *huus ende stede*, wat betekent dat de grond geen volle eigendom, geen vrij huis vrij erf is, en op die grond een cijns rust. Die cijnzen worden vermeld.

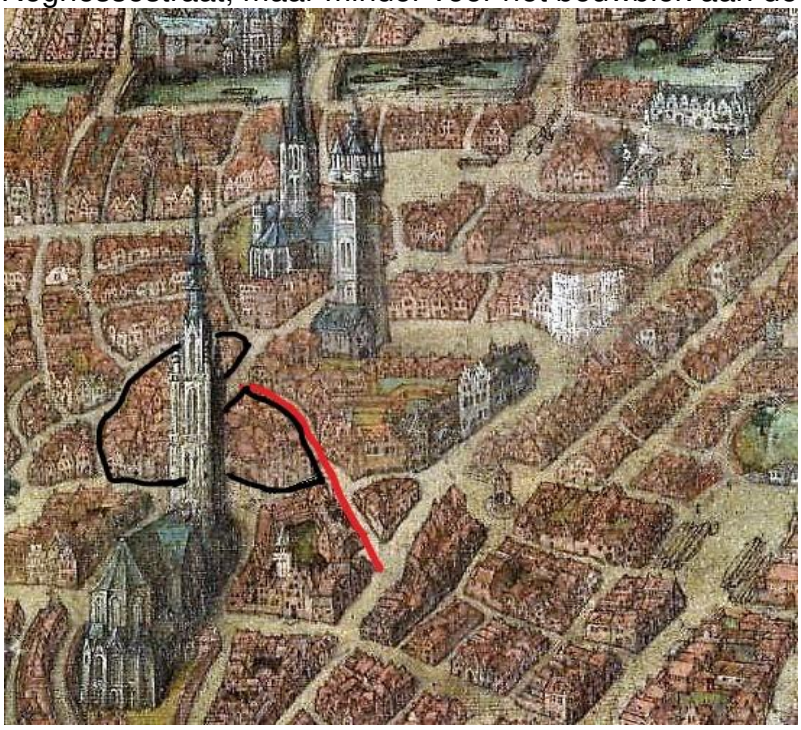
De vragen die zich stellen: **waar bevond zich dat huis**?
Waar 'thof van Raesseghem?
Laten we beginnen met de eerste vraag: **WAAR BEVOND ZICH DAT HUIS?**
Zowel op het *Panoramisch Plan van Gent* (afb. 11 a) uit 1534 - toch bijna uit dezelfde tijd als de staat van goed - als op de *gravure van Hondius* (afb. 11 b) uit 1641 - bijna een eeuw later - blokkeert de toren van de Sint-Janskerk (resp. de Sint-Baafskathedraal) gedeeltelijk het zicht op dat deel van de Sint-Jansstraat en van de Regnessestraat, waar het hier over gaat.

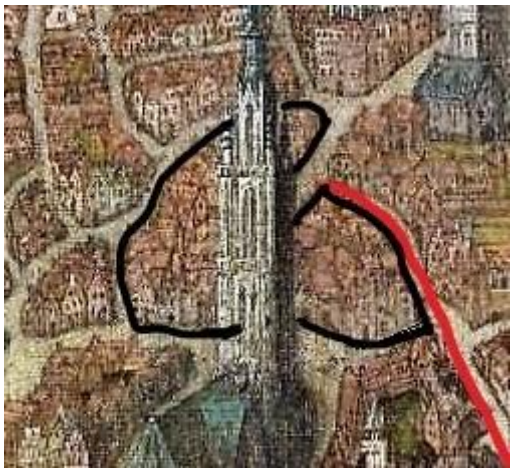
[11] a & b.

Op de *Hondius*-gravure verbergt de toren meer (enkel het Sint-Jorishof is prominent en gedetailleerd) en wat we van de bouwblokken achter (onder) de toren zien, oogt

10 Stadsarchief Gent, reeks 330, volume 58, folio 119 verso:
Item hebben zij weesen met huerlieden moeder alf en alf gemeene eene heelfscheede duerghaende van een huus ende stede metter toebehoorten daerinne der weesen vader deser weerelt overleedt, staende ten voorhoofde in Sente Jans strate jeghens over tHof van Raesseghem, achter met een huusekin uut commende inde Reignesse in tgheele belast met iiii s ii d gr(oten) tsjaers erflijke cheynsrente zonder meer commers
Met dank aan Erik Verroken voor hulp bij de transcriptie en voor archiefadviezen.
11 a detail (*STAM Gent © www.lukasweb.be* -- Art in Flanders vzw, foto Hugo Maertens)
b detail ((Johan Decavele (onder leiding van), *Gent. Apologie van een rebelse stad*, Antwerpen 1989, p. 375)).

weinig exact. Het *Panoramisch Plan* geeft meer details voor het bouwblok aan de Regnessestraat, maar minder voor het bouwblok aan de Sint-Jansstraat.

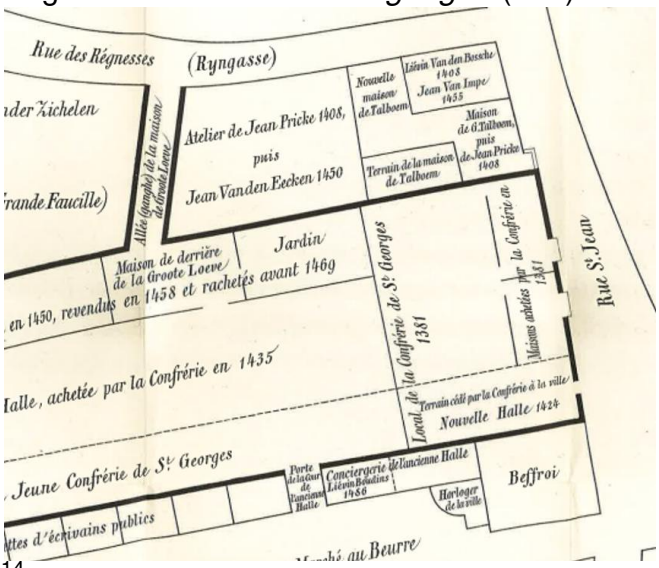

Rode lijn: Regnessestraat.
Zwart omlijnd: het bouwblok links (t.o.v. de Sint-Jansstraat) waarin mogelijk het hof van Ressegem en het bouwblok rechts (idem) waarin mogelijk het huis van wijlen Jan vander Mersch zich bevond.

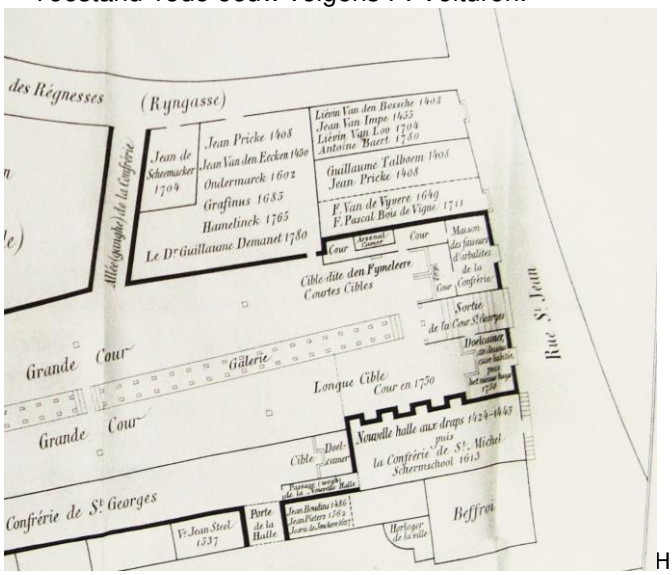
Daar het huis met zijn gevel in de Sint-Jansstraat achteraan uitkwam in de Regnessestraat, neig ik meer naar het lokaliseren van dat huis in het rechtse bouwblok naast de Regnessestraat. Dat bouwblok werd verder nog begrensd door de Seminariestraat (voorheen: Guldinestraat) en paalde aan het pleintje voor Sint-Baafs.
Het Hof van Ressegem moet dan in het blok links er tegenover gesitueerd worden.
Van de huizen in het rechtse (t.o.v. de Regnessestraat) bouwblok is weinig bekend.

Maar ook de andere, linkse, bebouwde zijde van de Regnesssestraat kan niet zonder meer uitgesloten worden.
Die linkse kant van de Regnessestraat werd grotendeels in beslag genomen door de uitbouw van de schuttersdoelen van het Sint-Jorishof. Daar bleven slechts enkele particuliere huizen over en een achteruitgang naar de Regnessestraat blijft twijfelachtig. Uiteraard paalde het hoekhuis daar aan de Regnessestraat.

Zoals blijkt uit de volgende afbeelding bezat dezelfde eigenaar Guillaume (Gillis[12]) Talboem in 1408 een huis aan de Sint-Jansstraat én aan de Regnessestraat. Volgens Paul Voituron[13] vormden in 1455 het hoekhuis van Jean van Impe en een samengevoegd huis van Jean Vanden Eecken de twee enige huizen in de Regnessestraat tot aan de *ganghe* (afb.).

[14] Toestand 15de eeuw volgens P. Voituron.

Het noorden ligt links.

[15] Toestand 18de eeuw volgens P. Voituron. De plaats van de *ganghe* werd betwist door Heins en Vanden Bemden, zie mijn tekst over de Regnesssestraat in Academia.edu.

12 Archieftranscripties door Erik Verroken: bijv. Stadsarchief Gent, reeks 301, vol. 19, folio 58r.

13 Paul Voituron, Notice sur le local de la Confrérie de Saint-Georges à Gand 1381-1796, *Messager des Sciences Historiques de Belgique*, Tomes LXIII-LXIV, Gent 1890 (overdruk), pp. 32/33.

14 Josée Moulin-Coppens, *De geschiedenis van het oude Sint-Jorisgilde te Gent (vanaf de vroegste tijden tot 1887),* Gent 1982, p. 34: Ontstaan van het St.-Jorishof 15e eeuw naar Paul Voituron, Plan I.

15 Josée Moulin-Coppens, *o.c.*, p. 302: Plan van het St.-Jorishof 18de eeuw naar Paul Voituron, Plan II. Al deze plannen zijn gebaseerd op de nota's Vanden Bemden, zoals zichtbaar op de volgende afbeeldingen .

Uit de nota's Vanden Bemden:

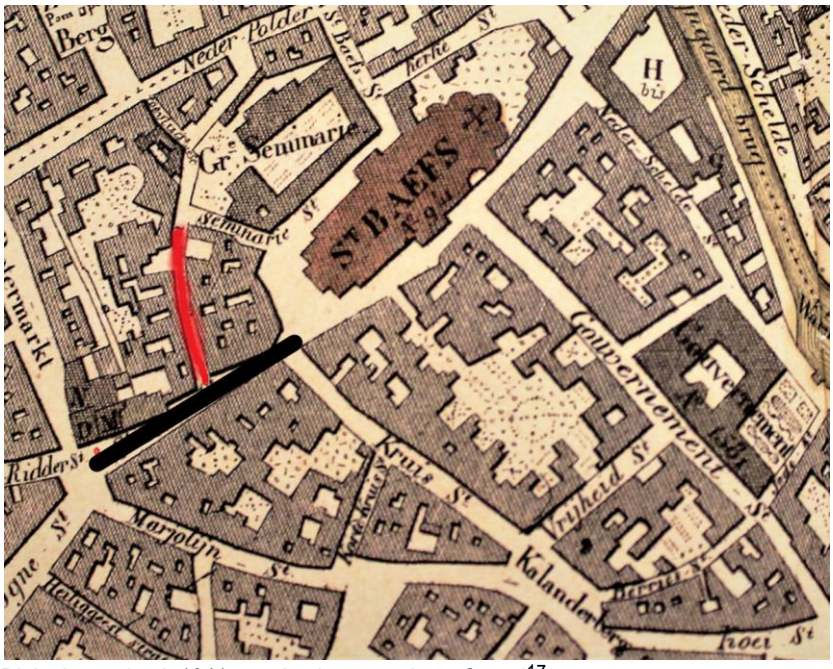
De Regnessestraat dwarst de tekeningen. Hier ligt het noorden boven.

[16] Hier ligt het noorden links.

16 Nota's Vanden Bemde vol. 3, eerste bladzijden.

Maar om een exacter beeld van de bouwblokken te krijgen, slaan we ongeveer drie eeuwen over tot bijna halfweg de 19e eeuw.

Dit is de versie uit 1841 van de plattegrond van Saurel[17].
Rood: het deel van de Regnessestraat tegenover de Sint-Jansstraat.
Zwart: het tracé van de Sint-Jansstraat.

En vergelijken deze met een uitsnede uit de plattegrond van Gent door Braun en Hogenberg uit 1575.
Die kaart is oost-west georiënteerd en de uitsnede is dus door mij gekanteld om een vergelijkbare uitsnede te verkrijgen. Deze keer overschaduwt het Belfort het linkse blok t.o.v. de Regnessestraat. En het rechtse blok t.o.v. de Regnessestraat stelt weinig voor.

Braun & Hogenberg 1575[18] en 'gekantelde' uitsnede.

17 André Coene en Martien De Raedt, *Kaarten van Gent /Plannen voor Gent. Pars pro toto 1534-2011*, Gent 2011, pp. 111 en 112/113.
18 Bibliotheek Universiteit Gent.

Rode lijn: de Regnessestraat. Er is enige vertekening door een afbuigen naar boven (eigenlijk naar rechts op de kaart).
'Gekantelde' uitsnede met van rechts naar links: Wijdenaard (50), Sint Jans/Sint Baafs (51), Zandberg (52), Belfort (53), Ten Putte (54), Stadhuis (55), Sint Niklaas (57), Grauwzusters (60).

Het blok tegenover de Regnesssestraat toont niet zo duidelijk binnenin twee open stukken.

4. Van een aantal huizen in het **bouwblok** tegenover de Regnessestraat kennen we wel fragmenten van de bouw- en eigenaargeschiedenis,
nl. van het Hotel **Hamelinck** (nr. 10), het Hof van **Herzele** (nrs. 32-34) en het **Kapittelhuis** (als hoekhuis nr. 70 of nr. 2).

[19]a & b:detail

Guido Deseyn geeft een korte opsomming van een aantal vroegere namen en functies van huizen in dat bouwblok, zoals het gildehuis van de schilders van Sint-Lucas en het Sint-Janscapellehof of de middeleeuwse school van de Sint-Jansparochie, waarvan niet duidelijk is of het over hetzelfde gebouw gaat[20].

19 *https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/10401*

20 Guido Deseyn, *Gids voor Oud Gent*, Gent 1984., pp.163/164. Gebaseerd op De Potter.

De hedendaagse situatie van het bouwblok ten zuiden van het Sint-Baafsplein:

[21] detail

Het **Hotel Hamelinck**[22] toont tegenwoordig een fraaie gevel uit de eerste helft van de 18de eeuw met een *Junoborstbeeld* in het fronton.
Lodewijk van Hole, gestorven 1448, hoge ambtenaar in dienst van hertog Filips de Goede, was eigenaar in de 15e eeuw. Het was ooit een grote herberg genaamd *De Tanghe*. In de 16de eeuw werd het een bruiloftshuis genaamd *'t Roosenkransken* en in de 17de eeuw uitgebaat door Omaer van *Branteghem*, met luisterrijke feesten voor de Gentse schepenen. Begin 18de eeuw werd het verkocht door de schuldeisers van weduwe van Branteghem aan bankier Rochus *Hamelinck*, die de huidige gevel liet verbouwen.
Het bevat ook de resten van twee Stenen S142 en S143, die haaks op elkaar staan[23].

21 *https://stad.gent/nl/stadsplan*
22 Nele Barbry e.a., *Middeleeuws Manhattan, Rijkdom in Gentse Stenen*, Gent s.d., p.44;
Guido Deseyn, *o.c.*, pp.163 en 164;
Suzanne Van Aerschot (leiding en coördinatie), Inventaris van het cultuurbezit in België, *Architectuur deel 4na Stad Gent*, Brussel 1976, pp. 434 en 436. 't Roosencranscken *vermoedelijk XIV*, staat hier.
23 Zie de plattegrond verder.

Achter dit Hotel (bijschrift volgende foto: het huis d'Elhougne, naar een latere eigenaar) bevond zich tot de afbraak in augustus 1892 de oude (toneel)zaal *het Gangsken*[24], met een overdekte toegang vanuit de Mageleinstraat. Vóór de afbraak werd het gefotografeerd vanop het Belfort. Mogelijk was dit de oude zaal *'t Roosenkransken*.
Heden loopt terug een doorgang, de Mageleinsteeg, vanuit de Lange Kruisstraat over het binnenhof van het Hof van Herzele naar de Mageleinstraat (zie afb. hoger).

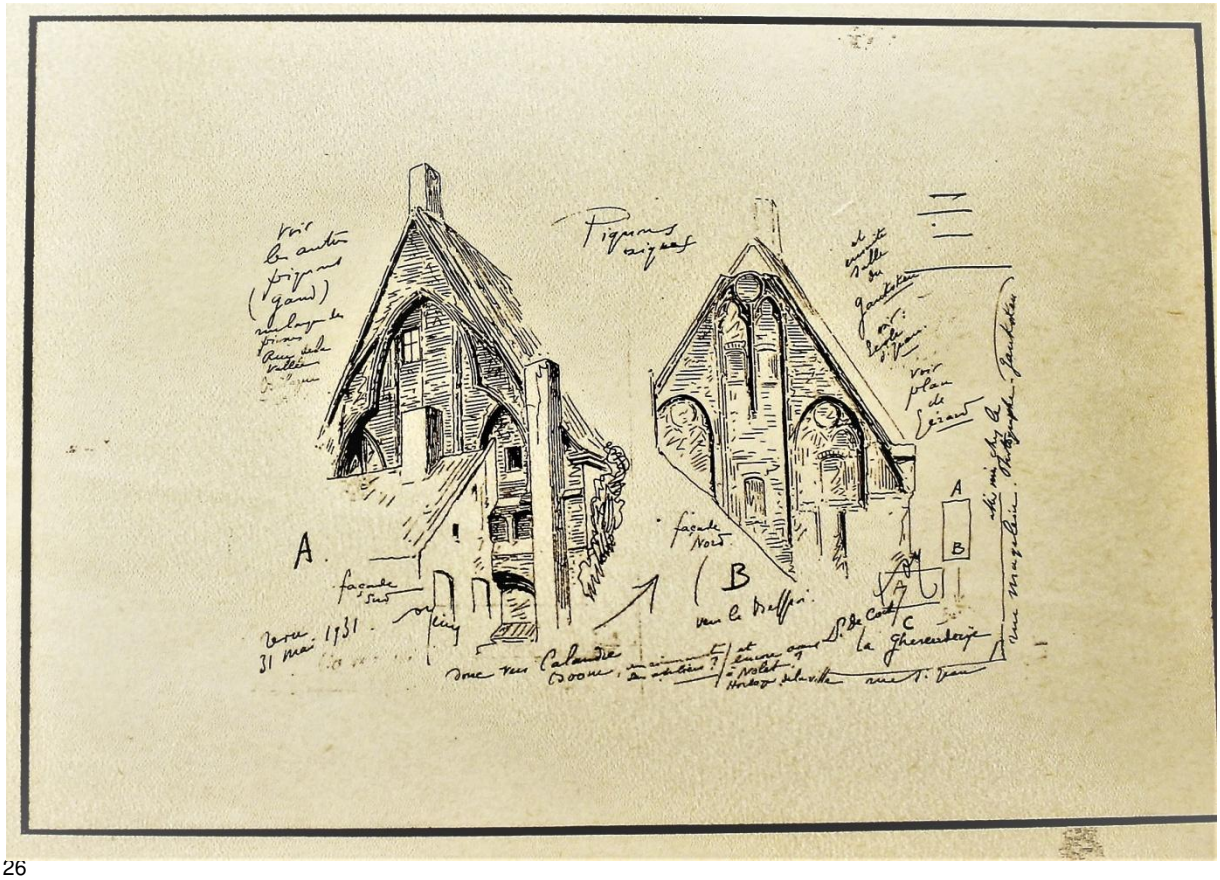

25

24 Frans De Potter, *o.c.,* Vijfde deel, p. 129.

25 Beeldbank Gent SCMS_FO_5462 en F0_3824, respectievelijk kant noorden en kant zuiden.

26

Gevel A is de zuidkant en B de noordkant -kant Sint-Jansstraat- van het gebouw 't *Gangsken*. Naar een schets door A. Heins. Interessant is de aanduiding van de *Ghereederie* (rechts beneden, voor uitleg zie verder).

26 SAG, Kopieënmappen van Atlas Goetghebuer, uitsnede uit IC_AG_L_93 nr. 17c.

Intrigerend is het verhaal over de **onderaardse gang(en)** tussen hotel Brittania, de Lakenhal, het Sekreet van het Belfort en het NTG theater. Het zou om de enige tunnels in de Gentse ondergrond gaan[27].
Een tekst[28], die specifiek om een prospectie van die onderaardse gangen handelt, verduidelijkt. Met de toenemende luchtbombardementen werden in 1942/1943 door de Duitsers militaire schuilplaatsen gebouwd.

afb. 4: Gezicht op de toegangsblokken tot de ondergrondse verbindingsgangen naar de kelders van het Hotel Van Branteghem (of Hotel Hamelinck) en het Hotel Brttannia waar respectievelijk de Kreiskommandantur 630 en Duitse stadsofficieren huisden (Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarchief)[29]

Twee ingangen op het Sint-Baafsplein (foto) gaven toegang tot de gangen naar de kelders van Hotel Hamelinck en - zie het bijschrift bij deze foto - naar Hotel Brittan(n)ia, waar zich resp de *Kreiskommandantur* van kanton Gent-Eeklo en het logement van stadsofficieren bevond. De ingang voor het theatergebouw duidt toch aan dat de gangen zich verder vertakten dan aangeduid op de luchtfoto beneden.
Het standbeeld van Jan Frans Willems werd in 1993 verplaatst van een positie voor de gevel van de schouwburg (daar stond het sinds 1899, zie ook de foto) naar de overkant van het Sint-Baafsplein, gericht naar de schouwburg. *De nieuwe plaats van het standbeeld is op het verloop van de verdwenen Regnessestraat te situeren*[30].
Ook onder de Kouter werden, t.g.v. de aanleg van de ondergrondse parking, resten van onderaardse gangen gevonden, eveneens door de Duitsers aangelegd als veilige verbindingsgang tussen Hotel Falligan en gebouwen aan de andere kant van het plein.

27 Deze tekst volgens: Dirk Antrop e.a. (samenstellers), *Gent van toen & nu*, Zwolle 2003-2005, p. 51. In deze bundel staan foto's van de gang, een deel ervan heden doodlopend op een gemetselde muur. De verbinding met het NTG zou een sprookje zijn, volgens *www.bunkergordel.be*.
28 Georges Antheunis & Eddy Raeymaekers, Sint Baafsplein, pp. 45-47, in: *Stadsarcheologie* reeks 2 nr. 5, Gent 2011.
29 Georges Antheunis & Eddy Raeymaekers, *o.c.*, p. 46.
30 Katrien Van Iseghem, Sint-Baafsplein: het vondstmateriaal uit een afvalput, p. 121, in: *Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent*, reeks 2 nr. 1, Gent 2007, pp. 121-152.

Beschrijving van de restanten nog zichtbaar onder het Belfort te Gent.

Op onderstaande foto van Google Earth, krijg je een idee van wat er effectief op het moment duidelijk nog aanwezig is van deze gangenstelsels onder het Gentse Belfort.

De wijze waarop de gangen gemakkelijkst nog kunnen bereikt worden, is via de gangen die vertrekken in de vrouwentoiletten onder het Belfort. De ingang hiertoe zit op de noordoostkant van het Belfort van Gent.

31

Van het **Hof van Herzele**[32] (heden in de Sint-Baafssteeg met een binnenkoer. Het is een restaurant met neogotische interieurdecoratie van Armand Heins[33]) bestaan nog de vroeg-gotische kelders, zoals verder gemeld, van het Steen nr. 144. Het Steen bestond uit twee delen: een trapeziumvormig gedeelte vooraan en daarachter een ongeveer vierkante ruimte met een zuil in het midden. Dat is dan de Crypte, neem ik aan. In de 15de eeuw behoorde het aan de heren van Herzele. In de 16de eeuw heette het 't ***Roosemarijnken*** en was het ook een huis waarin bruiloftsfeesten gehouden werden.
Nog tot in de jaren 1980 vormde het een hotel-restaurant met de resp. de namen *Brittania* en *de Crypte*[34].

---

31 *https:// www.bunkergordel.be/...*

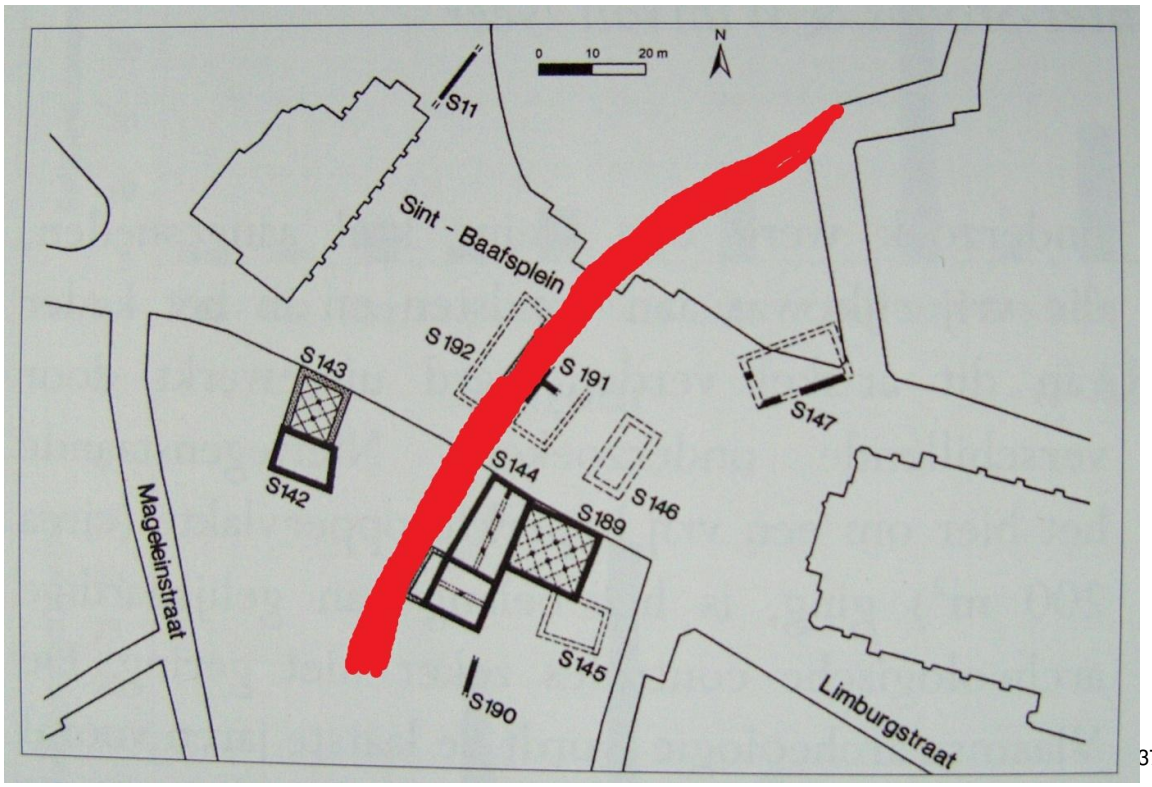
32 Nele Barbry, *o.c.*, p. 45; Guido Deseyn, *o.c.*, p. 163.
Een ouder Hof van Herzele (13e/14e eeuw) situeerde zich op de plaats van het huidige Baudelopark achter de Ottogracht. Guido Deseyn, *o.c.*, pp. 41/42.

33 René De Herdt (eindred.), *Armand Heins*, Gent 2009, p. 201, bijschrift.

34 Guido Deseyn, *o.c.*, p.164; Suzanne van Aarschot, *o.c.*, p. 436.

Het kreeg ook de naam ***Het Kapittel***(zie verder)[35], verwarrend genoeg met het eigenlijke **Kapittelhuis**, dat de hoek vormde met de Lange Kruisstraat (tot jaren geleden een Standaard Boekhandel). Het Kapittelhuis reikte vroeger zeker tot aan de Mageleinsteeg en verder tot de Korte Kruisstraat. In de tweede helft van de 16de eeuw vormde het met een buitentrap tot de verdieping van dat huis de ontmoetingsplaats, de *social club* (een eliteclub op zijn Engels), voor de kanunniken van het Sint-Baafskapittel, waar goedkoper bier en wijn geschonken werden, omdat de kanunniken vrijgesteld waren van accijnzen op deze dranken. Het was ook een Steen (S145, zie hieronder op de plattegrond).

Nader bekijken van de sporen van **Stenen**[36] in deze omgeving geeft enige aanvulling voor het gebrek aan gegevens over het bouwblok rechts van de Regnessestraat, dat verder begrensd werd door de Seminariestraat (de vroegere Guldinestraat) en het pleintje voor Sint-Baafs.

37

Kaartje met aanduiding van de Stenen (S...) in de buurt van het Sint-Baafsplein.
Dik rood: tracé van de Regnessestraat met in het verlengde het mogelijk tracé van de 9de eeuwse portusomwalling.

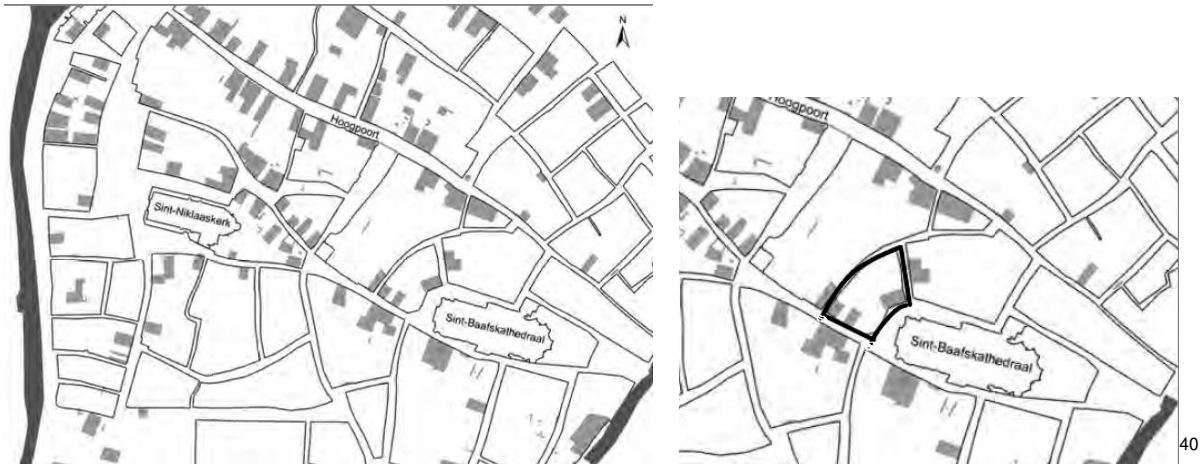
We lijsten nog eens de bekende Stenen op het plein en aan de zuidkant op:
het Hotel Hamelinck S142 en S143, het Hof van Herzele (of Hotel Brittania) S144 en het Kapittelhuis S145. Het verband tussen S189 (het *vooralsnog onbekende stadshuis*; locatie volgens de tekst: Sint-Baafsplein 36) en S145 (de gewezen

35 Nele Barbry e.a., *o.c.*, p. 45.

36 Over de Stenen: Marie Christine Laleman en Geert Vermeieren, Ruimte en bebouwing in het centrum van middeleeuws Gent, pp. 19/20, in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent* LXIV 2010, pp.3-56.

37 Rode lijn toegevoegd aan: Berkers, M., e.a., Sint-Baafsplein 8: een laat 12de-eeuwse kuil uitgespit en uitgewerkt, p. 66, in: Laleman, M. C. (alg. leiding), *Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent*, reeks 2 nr. 4, Gent 2010, pp. 65-100.

Standaard Boekhandel) is nog niet duidelijk[38]. Steen 147[39] valt binnen het rechtse bouwblok ten opzichte van de Regnessestraat.

[40]

Met het rechtse bouwblok aangeduid.

Bij de opgravingwerken in 1993 t.g.v. de verplaatsing van het standbeeld van Jan Frans Willems werden de Stenen S191 (rechts van de Regnessestraat, een huis in Doornikse kalksteen) en S192 (links, een huis in baksteen) ontdekt. Funderingen rustend op de moederbodem doorsnijden een donkere laag en dat wijst op een jongere datum. De chronologie van het materiaal uit een afvalput bij S192 loopt van de 13de/14de eeuw tot de 17de eeuw. Er zijn geen gegevens over de bewoners noch over hun status[41].
Steen 146 werd eertijds, voorafgaand aan de afbraak van het bouwblok, geregistreerd en getekend door Armand Heins[42].

38 *Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent,* Gent 1993, jg. 17 nr. 1, p. 37 (Vondstmelding).
39 idem, p. 36.
40 Marie Christine Laleman en Geert Vermeiren, *o.c.*, p. 30.
41 Katrien Van Iseghem, Sint-Baafsplein: het vondstmateriaal uit een afvalput, pp. 121 en 149, in: *Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent, reeks 2 nr. 1*, *Gent 2007*, pp. 121-152.
42 Marie Christine Laleman & Patrick Raveschot, *Inleiding tot de studie van de woonhuizen in Gent. Periode 1100-1200. De kelders,* Brussel 1991, p. 120. Afbeelding 127.

5. Op zoek naar de locatie van het Hof van Ressegem.

We nemen als basis de gegevens door FDP[43] aangebracht voor de zuidkant van de Sint-Jansstraat en vullen deze in op een hedendaagse kaart met de huidige huisnummers:

-**Drie** aanpalende huizen nrs. 6, 8 en 10[44]:

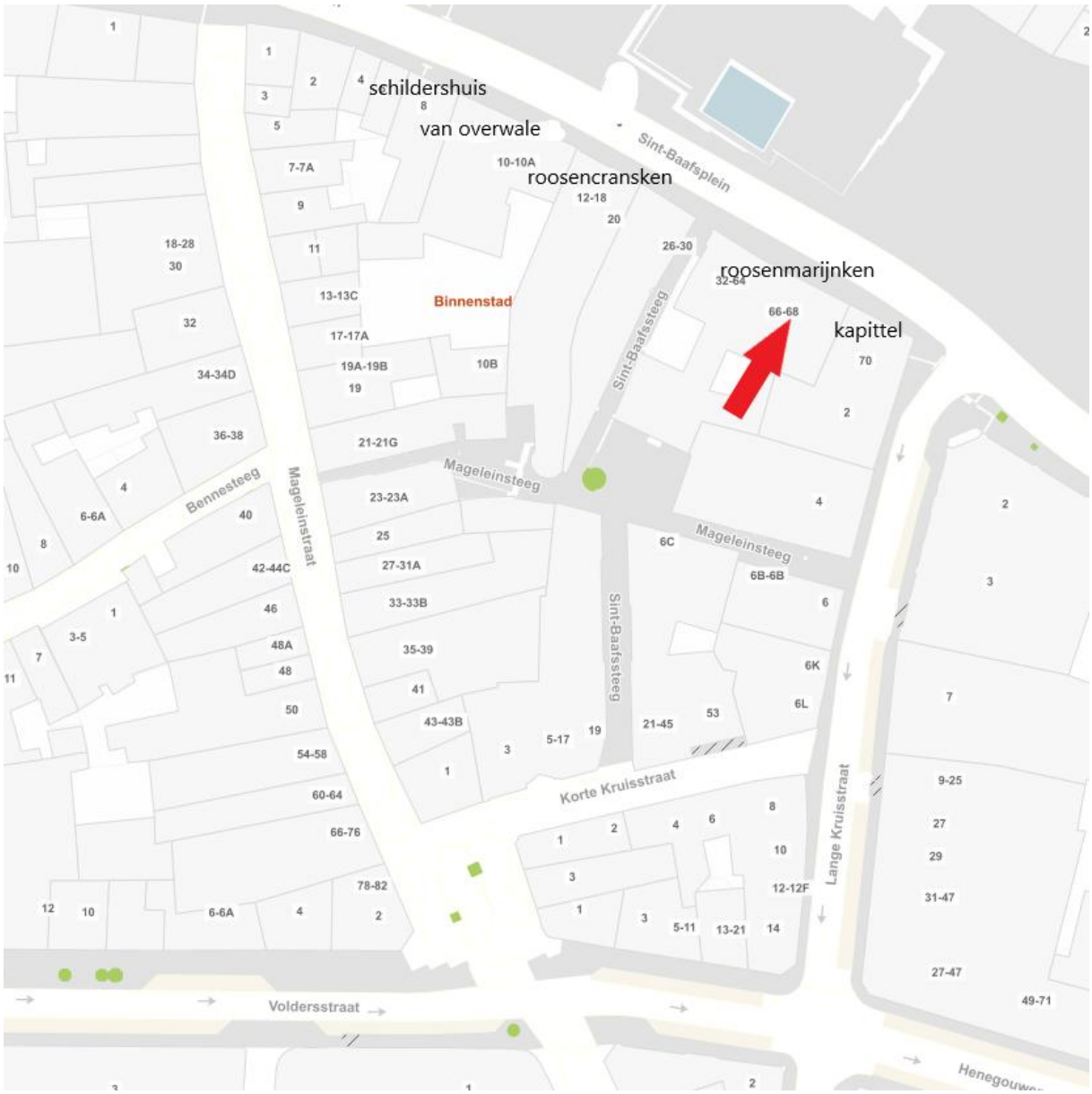
*6 Het **Schildershuis**: huis van de schildersnering: aangeslagen in 1540 en terug in het bezit, geattesteerd in 1582.
*8 Het huis van Joris Van Overwale: 1582.
*10 Het **Roosencransken** einde XVI / begin XVII, voorheen de *Tanghe* (XVI), met uitgang in de Mageleinstraat en veel later eigendom van *d'Elhounge* (XIX) en voorheen eigendom van *Hamelinck* (XVIII) (zie hoger).

-Links van de Sint-Baafssteeg **twee** huizen, waarvan een de *Ghereederie* genoemd werd en beschouwd werd als een magazijn van de stad.

-Rechts van de steeg slechts **twee** huizen in de drie doorlopende hedendaagse huisnummers nrs. 32-64, 66-68, 70 (Sint-Jansstraat) of 2 (Lange Kruisstraat):

*32-34 Het **Roosemarijnken** einde XVI, het vroeger hof van Herzele (zie hoger). Dit huis reikte tot over de Sint-Baafssteeg. Ook ooit **Het Kapittel** genaamd.
*70 of 2 Het **Kapittelhuis** van Sint-Baafs, op de hoek met de Lange Kruistraat. In 1558 was dit aangekocht door het Kapittel van Sint-Baafs; onder het Calvinistisch bewind aangeslagen en verkocht en in 1581 privé-eigendom, in 1598/1599/begin XVII terug aan het Kapittel gegeven.
Deze huizen waren grote domeinen met uitlopen tot in de Korte Kruisstraat.

43 Frans De Potter, *o.c.*, Vijfde deel, pp. 168/169, 171, 182/183.
44 De percelen met de hedendaagse huisnummers vallen vanzelfsprekend niet helemaal samen met de vroegere huispercelen.

In de *Nota's Vanden Bemden*[45] vonden we een verwijzing zonder datum naar de koop door Anthonis Vander Meere, zoon van Jooris/Goossins(?), van een huis van *mijn heere van Resseghem.*
Aan de ene kant van het huis bevond zich het **Kapittel** van Sint-Baafs en aan de ander kant het **Schildershuis**. Het huis liep uit tot in de Korte Kruisstraat.
Deze verwijzing is terug te vinden het Grootboeck Vrij Huis Vrij Erve[46]. Ook hier geen datum van de koop maar de oudste datum in die tekst is *xxven novembris 1580*. We mogen aannemen dat de koop toen recent gebeurd was.

45 Nota's Vanden Bemden, volume 4, p. 7.
Een huus in de St. Jansstrate achteruutcommende in de Corte Cruusstrate, tcapittel van Sint-Baafs streckende aan de ene zijde ende het schildershuus aan dander zijde, toebehoerende ***Anthonis vander Meere*** *fs Jooris (?), bij coope jeghens* ***mijn heere van Resseghem***.
46 SAG Landboek Vrij Huis Vrij Erve, reeks 153/1 deel 2 f° 168 v°.

Een verwijzing in die tekst met als datum *26 september 1584*[47] is interessant door de expliciete vermelding van het *Roosemarijnken* als gewezen Kapittelhuis:
Gheeraert Vander Meere, voogd van Pierkin en Jannekin Vander Meeren, kinderen van Jan[48], enige erfgenaam van zijn vader Antheunis, bezet een lijfrente-aflossing op het huis van de wezen.
Ik citeer een fragment: …*ende bezettende de zelve rente updie weesen huus ende stede, zo tzelve gestaen ende gheleghen is in Sente Jans strate neffens* ***tcappitter*** *was van Ste Jans, van oudts ghenaempt* ***troosemarijnken*** *een bruulofthuus wesende danof an d'ander zijde ghehuust is die* ***neerynghe vanden schilders,…***

Deze tekst schept verwarring: de eigenaargeschiedenis en de locatie van het Roosemarijnken (het hof van Herzele) zijn welbekend (zie hoger) en volgens FDP was de locatie van het huis van de nering van de schilders ook bekend (zie de hedendaagse plattegrond hoger). Maar deze huizen lagen niet zo dicht bij elkaar als de geciteerde tekst aanduidt. Twee locaties met de naam Kapittel zijn bekend, nl. het Roosenmarijnken en het Kapittelhuis op de hoek met de Lange Kruisstraat.
Het schildershuis, waarvan sprake in onze archiefteksten, is blijkbaar pas aangekocht als dusdanig in 1500 door de deken van de schilders Jacob van Bassevelde[49]. Is dit een ander schildershuis dan dat vermeld door FDP? En het schildershuis werd slachtoffer van de Carolijnse Concessie en verbeurd verklaard in 1540. In 1541 reeds werd een nieuw reglement voor de schilders vastgelegd. FDP schrijft dat het schildershuis teruggegeven werd maar wanneer wordt niet meegegeven. In 1582 is geattesteerd dat het zich terug op dezelfde locatie bevindt[50]. Deze datum valt in de periode van de Calvinistische republiek te Gent. We weten dat toen de wijzigingen opgelegd aan de neringen door de Carolijnse Concessie teruggeschroefd werden. Het Kapittelhuis op de hoek met de Lange Kruisstraat werd tijdens het Calvinistisch bewind opgeheven maar waarschijnlijk na het einde van dat bewind in 1584 teruggegeven[51].

47 SAG reeks 330 (Gedeele), 102, f° 81r° en v°.
48 Onder de dekens van de schilders op de lijst van FDP bevinden zich meerdere Vander Meeres.
49 Nota's Vanden Bemden, volume 4, p. 7. In de lijst door FDP van de dekens van de schilders komt die naam niet voor en evenmin in zijn Vijfde deel over het schildershuis en de schildersnering.
50 Frans De Potter, *o.c.*, Vijfde deel, p. 168.
51 idem, p. 182. Geattesteerd in 1610.

5. BESLUIT

Een nieuw hof van Ressegem situeren in het blok aan de Sint-Jansstraat blijft onzeker, voornamelijk door de *zwevende* locatie van het Schildershuis.

En verder is het grote tijdsverschil (ca. veertig jaar) tussen beide basisteksten, de staat van goed van 1541 en de aankoop door Antheunis Vander Meere derde kwart 16e eeuw, problematisch.
De eerste datum: na de Carolijnse Concessie met grote gevolgen voor de organisatie van de ambachten en de tweede datum: midden in de periode van de Calvinistische Republiek. Zoals gemeld werden maatregelen voor de ambachten uit de Carolijnse Concessie toen teruggeschroefd. Het is ook bekend[52] dat in deze periode veel migranten uit het onveilige platteland binnenstroomden in de stad met een grote vraag naar behuizing als gevolg. Kort na de Reconciliatie in 1584 kende de stad een grote emigratie (wel 15 000 personen) naar het noorden en een grote uitstroom van plattelandsmigranten.

Zoals hoger beredeneerd, is een locatie van het hof van Ressegem aan de oostkant van het bouwblok, rechts van de huidige Sint-Baafssteeg, meer waarschijnlijk. We sloten voor de locatie van het huis van Jan Vander Mersch aan de overkant in de Sint-Jansstraat immers het meer westelijke, linkse blok met het Schuttershof zonder meer uit.

Benadrukt wordt in de gevonden archiefteksten dat het gaat om een domein ***tegenover*** de Regnesssestraat. Deze straat kwam in de Sint-Jansstraat uit tegenover het deel van het Roosemarijnken links van de huidige Sint-Baafssteeg, met de locatie van het standbeeld op het plein als richtinggever (zie hoger).

We hebben twee keuzemogelijkheden: links of rechts van het domein het Roosemarijnken. Links van het Roosemarijnken zou het schildershuis situeren naast het Roosenkransken.
Volgens de hoger geschetste redenering bevond het domein van de heer van Ressegem zich rechts van het Roosemarijnken en links van het Kapittelhuis, maar dit is een nog te bevestigen hypothese.

Peter Van Keymeulen 1 mei 2022/ 1 juni 2023

52 Johan Dambruyne, Mensen en Centen. Het 16de-eeuwse Gent in demografisch en economisch perspectief, *Verhandelingen der maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent* Deel XXVI, Gent 2001, pp. 69 e.v., 75, 94, 147 e.v.